

BÖLÜM 5

6 ŞUBAT KAHRAMANMARAŞ DEPREMLERİ SONRASI SOSYAL MEDYA KULLANICILARINDA TRAVMA SONRASI STRES VE ALGILANAN SOSYAL DESTEĞİN TRAVMA SONRASI BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ¹

Esmanur ORUÇ²

Aslı ERGENEKON ARSLAN³

Bülent TURAN⁴

GİRİŞ

Dünyanın varoşulundan itibaren insanoğlu kaynağı, etkisi, şiddeti birbirinden farklı olan afetlerle mücadele etmektedir. Afetler; fiziksel, ekonomik kayıpların yanında sosyal kayıplara da neden olarak günlük hayatı kesintiye uğratan veya felç eden, doğal veya insan kaynaklı olarak gerçekleşen olaylardır (Gökçe & Tetik, 2012). Afetler, pek çok insanın yaşantısını etkilemekte olup afetler sonrasında yaşanan maddi ve manevi kayıplar bireyleri travmatik hale getirmektedir (Işık- lı & Tüzün, 2017). Afetler sonrasında afetzedelerin önemli bölümünde, Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB), kaygı bozuklukları veya depresyon gibi duygusal bozukluklar görüldüğünü belirtilmektedir (Norris & ark., 2002).

Özellikle ülkemizin bulunduğu coğrafi konum sebebiyle büyük bir çoğunluğu deprem riski altında olup geçmişe bakıldığında meydana gelen depremler sonucu büyük kayıplar vermiştir. 6 Şubat 2023 tarihinde sırasıyla 04.17 ve 13.24'te gerçekleşen, büyüklükleri 7,7 ve 7,6 olan ve merkez üsleri Kahramanmaraş Pazarcık ilçesi ve Kahramanmaraş Elbistan olan iki büyük deprem meydana gelmiştir. Son yüzyılda can ve mal kayıplarının büyüklüğü açısından değerlendirildiğinde

¹ Bu çalışma ilk yazarın tamamlanmamış yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, esmanuroruc33@gmail.com, ORCID iD: 0009-0002-0724-6508

³ Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebalı Üniversitesi, Meslek Yüksek Okulu, Makine ve Metal Teknolojileri Bölümü, asli.arslan@bilecik.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-8052-8566

⁴ Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebalı Üniversitesi, Meslek Yüksek Okulu, Makine ve Metal Teknolojileri Bölümü, bulent.turan@bilecik.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-3553-9538,

ile bölgeden haber alma, ihtiyaçların temini, kayıplara ulaşma, maddi- manevi yardımlaşmayı kolaylaştıran sosyal medya aynı zamanda pek çok travmatik görüntüyü de bizlere ulaştırmıştır. Özellikle toplumda pek çok birey yaşadıkları ve gördükleri bu travmatik görüntüler sonrasında bazı sosyal medya platformlarına ait hesaplarını kapattıklarını belirtmişlerdir.

Bundan sonraki çalışmalarda özellikle büyük travmatik olaylar sonrası sosyal medyanın toplumun ve bireylerin daha faydalı ve yapıcı olacak şekilde kullanılabilmesi ve özellikle uygun politikalar geliştirilebilmesi için konu hakkında daha detaylı ve kapsamlı araştırmaların yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Ahern, J., Galea, S., Resnick H. & Vlahov, D. (2010). American Psychiatric Association DSM-5 Task Force (2010) www.dsm5.org. Washington DC: American Psychiatric Association.
- APA (1952). *Diagnostic and statistical manual mental disorder, American psychiatric association mental hospital service*. Washington 6, D.C. 1952.
- APA (1966). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders, DSM-II*. Washington, DC. (2. edition) American Psychiatric Association. (1980).
- APA (1987) *Diagnostic and statistical manual of mental disorders, 3rd ed. revised (DSM-III-R)*. Washington, DC, American Psychiatric Association.
- APA (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders, DSM-IV*. Washington, DC(4. edition)
- APA (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders, DSM-IV*. Washington, DC(4. edition revised)
- Arıcı Özcan, N., & Arslan, R. (2020). Travma sonrası stres ile travma sonrası büyüme arasındaki ilişkide sosyal desteğin ve maneviyatin aracı rolü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(73), 299-314. <https://doi.org/10.17755/esosder.548142>
- Arklan, Ü. & Koçyiğit, İ. (2024). Afet dönemlerinde sosyal medyada dezenformasyonun yayılımı: 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri örneği. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*; 24(2), 525-546. doi: 10.11616/asbi.1453304.
- Arslan E.A. (2022). Yenilenebilir enerji kaynakları kullanımında çevresel motivasyonlar ve ahlaki normun rolü: Bilecik örneği. *Alanya Akademik Bakış*; 6(3), 2775-2808. <https://doi.org/10.29023/alanyaakademik.1098224>
- Arslantaş, H. & Ergin, F. (2011) 50–65 yaş arasındaki bireylerde yalnızlık, depresyon, sosyal destek ve etki eden faktörler. *Türk Geriatri Dergisi* 14(2),135-144.
- Büyüköztürk, Y.D.D.Ş. (2002). Faktör analizi: temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*; 32(32), 470-483.
- Caled, D. & Silva, M.J. (2022), Digital media and misinformation: an outlook on multidisciplinary strategies against manipulation, *Journal of Computational Social Science* 5, 123-159.
- Calhoun, L.G. & Tedeschi, R.G. (1998). *Posttraumatic growth: future directions*. Ed. R.G. Tedeschi, C.L. Park ve L.G. Calhoun. Posttraumatic Growth: Positive Changes in the Aftermath of Crisis. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Calhoun, L.G., Cann, A. & Tedeschi, R.G. (2010). *The Post-traumatic growth model: sociocultural considerations*. In T. Weiss & R. Berger (Eds.), Posttraumatic growth and culturally competent practice: Lessons learned from around the globe (1-14). Hoboken, NJ, US: John Wiley & Sons Inc.
- Çanakçı, M., Öztürk, S. & Şaşmazlar, C. (2022). Afet ve kriz yönetiminde sosyal medyanın kullanımı üzerine bir araştırma: twitter örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(3), 882– 897. <https://doi.org/10.37989/gumussagbil.1136584>.

- Cohen, J., & Cohen, P. (1983). *Applied multiple regression/correlation analysis for the behavioral sciences*. hillsdale, NJ: L. NJ Erlbaum.
- Çolak, B., Kokurcan, A. & Özsan H. H. (2010). DSM'ler boyunca travma kavramının seyri. *Kriz Dergisi*, 18(3), 19-26. https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000322.
- Collimore K.C., McCabe R.E., Carleton R.N. & Asmundson G.J. (2008). Media exposure and dimensions of anxiety sensitivity: differential associations with ptsd symptom clusters. *Journal of Anxiety Disorders*, 22(6), 1021-8. doi: 10.1016/j.janxdis.2007.11.002. Epub 2007 Nov 13. PMID: 18093798.
- Cryder, C., Kilmer, R., Tedeschi, R. & Calhoun, L. (2006). An exploratory study of post- traumatic growth in children following a natural disaster. *American Journal of Ortho-psychiatry*, 76, 65-69.
- Dilmen, N.E., Bostancı Uzel, B. & Varol, C. (2024). Afet dönemlerinde sosyal medyanın bağış tercihlerindeki rolü: 6 Şubat Kahramanmaraş depremleri üzerine bir inceleme, *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 8 (3), 537-567.
- Dölarslan, E.Ş. (2013). Kalite, değer ve tatminin davranışsal niyet üzerine etkileri: perakendecilik sektöründe alternatif modellerin değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 31 (2): 15- 52.
- Dürü, Ç. (2006). *Travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası büyümenin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ve bir model önerisi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eker, D. & Arkar, H. (1995). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10, 45-55.
- Eldem Anar, Ü. İ. (2021). Sosyal Medya ortamında yer alan afet haberlerinde etkileşim; İzmir depremi örneği. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*; 11(3), 1129-1147.
- Eriksson, C., Vande Kemp, H., Gorsuch, R., Hoke, S., & Foy, D. (2001). Trauma exposure and PTSD symptoms in international relief personel. *Journal of Traumatic Stress*, 13, 205-211.
- Fan, X., Thompson, B. & Wang, L. (1999). Effects of sample size, estimation methods, and model specification on structural equation modeling fit indexes. *Structural Equation Modeling*, 6(1), 56-83.
- Figley, C.R. (1995). *Compassion fatigue as secondary traumatic stress disorder: an overview*. in *compassion fatigue coping with secondary traumatic stress disorder in those who treat traumatized* (Ed: CR Figley),1-20. New York: Routledge.
- Fornell, C. & Larcker, D.F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error: Algebra and statistics. *Journal of Marketing Research*, 18(3), 382-388.
- Frazier, P., Conlon, A. & Glaser, T. (2001). Positive and negative life changes following sexual assault. *Journal Of Consulting and Clinical Psychology*, 69(6), 1048-1055. doi:10.1037/0022-006X.69.6.1048.
- Fullerton, C.S., Ursano, R.J., Kao, T.C. & Bahartiya, V.R. (1992). The chemical and biological warfare environment, psychological responses and social supports in a high-stress environment. *Journal of Applied Social Psychology*, 22, 1608-1624.
- George, D. & Mallery, P. (2003). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference*. 11.0 update (4th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Gökçe, G. & Yılmaz, B. (2017). Afetlerde yardım çalışanları: ikincil travmatik stres ve başa çıkma. *Türkiye Klinikleri Psychology, Psychol-Special Topics*, 2(3),198-204.
- Gökçe, O. & Tetik, Ç. (2012). *Teoride ve pratikte afet sonrası iyileştirme çalışmaları*, Ankara: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Yayınları.
- Gökçen, O., Karataş, K.S., Akkuş, M., Dönmez, F., Aydoğan, Ç. & Aydoğan, E. (2024). Altı şubat Kahramanmaraş depremleri sonrası sosyal medya kullanıcılarında ikincil travmatik stres belirtileri: sosyal medya bağımlılığı, depresyon, anksiyete ve stres belirti düzeyleri ile ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 35(4), 263-270.
- Güneş, H. (2001). *Stress related growth and earthquake experience*. Yayınlanmamış yüksek lisans

- tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güven, K. (2010). *Marmara depremini yaşayan yetişkinlerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile travma sonrası gelişim ve depresyon arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J. & Anderson, R.E. (2009). *Multivariate Data Analysis*, Nj: Prentice Hall.
- Holman, E.A., Garfin D. R., & Silver R.C. Media's role in broadcasting acute stress following the boston marathon bombings. *Psychological and Cognitive Sciences*, 111 (1), 93-98.
- <https://www.pozitifhayatmerkezi.com/97/1/travma-sonrasi-stres-bozukluklari.html> (08.06.2025).
- Hyman, O. (2004). Perceived social support and secondary traumatic stress symptoms in emergency responders. *Journal of Traumatic Stress*, 17 (2), 149-156.
- İşık, A. (2024). *Kahramanmaraş depremleri sonrası bilinçli sosyalmedya kullanımı ile ikincil travmatik stres belirtileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Bursa Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bursa.
- İşıklı, S., & Tüzün, Z. (2017). Afetlerin akut dönem psikolojik etkilerine yönelik psikososyal, müdahale yaklaşımları. *Türkiye Klinikleri Journal of Psychology-Special Topics*, 2(3),180-188.
- Jarolmen, J. & Sisco, H. (2005). Media effects on post-traumatic stress disorder and the world trade center tragedy. *Best Practice in Mental Health*, 1(2), 133-139.
- Johnsen, B., Eid, J., Lovstad, T., & Michelsen, L. (1997). Posttraumatic stress symptoms in non-exposed, victims, and spontaneous rescuers after an avalanche. *Journal of Traumatic Stress*, 10, 133-140.
- Jones, E. (2007). A paradigm shift in the conceptualization of psychological trauma in the 20th century. *Journal of Anxiety Disorders*, 21, 164-175.
- Kağan, M., Güleç, M. Boysan, M. & Çavuş, H. (2012). Travma sonrası büyüme envanteri'nin türkçe versiyonunun normal toplumda hiyerarşik faktör yapısı. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 2012, 11(5).
- Karancı, A.N. (2005). Travma-sonrası gelişim ve yordayıcı faktörler. *Uluslararası Ruhsal Travma Toplantıları IV; Özet Kitabı*.
- Kardaş, F. & Tanhan, F. (2018). Van depremini yaşayan üniversite öğrencilerinin travma sonrası stres, travma sonrası büyüme ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1),1-36.
- Kitazawa, K. & Hale, S.A. (2021), Social media and early warning systems for natural disasters: a case study of typhoon etau in Japan, *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 25, 1-23.
- Linley, P.A. & Joseph, S. (2004). Positive change following trauma and adversity: a review. *Journal of Traumatic Stress*, 17(1), 11-21.
- Linley, P.A. (2003). Positive adaptation to trauma: wisdom as both process and outcome. *Journal of Trauma Stress*, 16(6), 601-10.
- Maher M. J., Rego, S.A. & Asnis G.M. (2006). Sleep disturbances in patients with post-traumatic stress disorder: epidemiology, impact and approaches to management. *CNS Drugs*, 20(7), 567-90. doi: 10.2165/00023210-200620070-00003. PMID: 16800716.
- Mancini, M.N. (2019) Development and validation of the secondary traumatic stress scale in a sample of social media users. Master's thesis, *Cleveland State University* http://rave.ohiolink.edu/etdc/view?acc_num=csu1560443336023163.
- Nalbantoğlu, İ., Çalışkan, A.Ş., Akdağ, S. & Toklucu, A.T. (2024). Kahramanmaraş depremi sonrasında depremzedelerin algıladıkları sosyal destek ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 63-77. <https://doi.org/10.55109/tushad.1478451>.
- Norris, F. H., Friedman, M. J., Watson, P. J., Byrne, C. M., Diaz, E., & Kaniasty, K. (2002). 60,000 Disaster victims speak: Part I. an empirical review of the empirical literature, 1981—2001. *Psychiatry*, 65(3), 207-239.
- North, C.S., Tivis, L., McMillen, J.C., Pfefferbaum, B., Spitznagel, E.L., Cox, J., Nixon, S., Bunch, K.P. & Smith, E.M. (2002). Psychiatric disorders in rescue workers after the oklahoma city bombing. *American Journal of Psychiatry*, 159, 857-859.

- Nummenmaa, L., Hirvonen, J., Parkkola, R. & Hietanen, J.K. (2008). Is emotional contagion special? An fmri study on neural systems for affective and cognitive empathy. *NeuroImage*, 43(3), 571–580. <https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2008.08.014>
- Okada, A., Ishida, Y. & Yamauchi, N. (2017). Effectiveness of social media in disaster fundraising: mobilizing the public towards voluntary actions. *International Journal of Public Administration in the Digital Age*, 4(1), 49-68 <https://doi.org/10.4018/IJPADA.2017010104>.
- Ong, A.D. & Van Dulmen, M.H.N., (2007). *Handbook of methods in positive psychology*, Oxford University Press.
- Özen, Y. (2019). Psikolojik travmanın insanlık kadar eski tarihi. *The Journal of Social Science*, 3(5), 362-375.
- Özgen, F. & Aydın, H. (1999). Travma sonrası stres bozukluğu. *Klinik Psikiyatri*, 2(1), 34-41.
- Prati, G. & Pietrantonio, L. (2009). Optimism, social support, and coping strategies as factors contributing to posttraumatic growth: A Meta-Analysis. *Journal of Loss and Trauma*, 14(5), 364-388.
- Rosenthal, B.S. (2000). Exposure to community violence in adolescence: Trauma symptoms. *Adolescence*, 35 (138), 271-284.
- Şahin, D. & Demirebilek, Z.E. (2023). Doğal afet ve kriz yönetiminde sosyal medyanın etkisi: Kahramanmaraş merkezli deprem felaketi üzerine bir inceleme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (51), 322-333. <https://doi.org/10.52642/susbed.1289335>
- Şahne, M. E. (2018). *Atatürk Havalimanı saldırısından 6 ay sonra personelde görülen travmatik stres belirtileri ve travma sonrası büyüme ile ilişkili faktörler*. Yüksek lisans tezi Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Salsman, J. M., Segerstrom, S.C., Brechting, E. H., Carlson, C. R. & Andrykowski, M.A. (2009). posttraumatic growth and ptsd symptomatology among colorectal cancer survivors: A 3-Month longitudinal examination of cognitive processing. *psycho-oncology. Journal of the Psychological, Social and Behavioral Dimensions of Cancer*, 18(1), 30-41. doi:10.1002/pon.1367.
- Sarman, A. & Tuncay, S. (2023). Büyük depremden 6 ay sonra: 2023 Türkiye depremiyle ilgili haberlerin ve diğer durumların ergenlerde kaygı düzeyi ve travma sonrası stres bozukluğu belirtileriyle ilişkisi. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 18(1), 81-92.
- Silver, R. C., Holman, E.A. & Andersen, J.P. (2013) Mental-and physical-health effects of acute exposure to media images of the September 11, 2001 attacks and the Iraq war. *Psychol Science*, 24,1623-34.
- Solomon, Z. & Dekel, R. (2007). Posttraumatic stress disorder and posttraumatic growth among Israeli ex-pows. *Journal of Traumatic Stress: Official Publication of the International Society for Traumatic Stress Studies*, 20(3), 303-312. doi: 10.1002/jts.20216.
- Tanhan, F. & Kayri, M. (2013). Deprem sonrası travma düzeyini belirleme ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(2), 1013-1025.
- Tedeschi, R.G. & Calhoun, L.G. (1996). The post-traumatic growth inventory: Measuring the positive legacy of trauma. *Journal of Traumatic Stress*, 9, 455-471.
- Tedeschi, R.G. & Calhoun, L.G. (2004). Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry*, 15, 1-18.
- Tedeschi, R. G., Park, C. L. & Calhoun, L. G. (1998). *Posttraumatic growth: Conceptual issues*. Ed. R. G. Tedeschi, C. L. Park ve L. G. Calhoun. Posttraumatic growth: Positive changes in the aftermath of crisis. London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Tekcan, E. E. (2018). *Yetişkinlerde travma sonrası stres belirtileri ile travma sonrası büyüme arasındaki ilişkide öz-şefkatin düzenleyici rolü*. Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tennen, H. & Affleck, G. (1998). Personality and transformation in the face of adversity. Ed. R. G. Tedeschi, C. L. Park ve L. G. Calhoun. *Posttraumatic growth: Positive changes in the aftermath of crisis*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Thompson R.R., Jones, N.M., Holman, E.A. & Silver R.C. (2019) Media exposure to mass violence events can fuel a cycle of distress. *Science Advances*, 5, 3502.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Kahramanmaraş ve Hatay

- Depremleri Yeniden İmar ve Gelişme Raporu. (12.05.2025 tarihinde <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2024/02/Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Yeniden-İmar-ve-Gelişme-Raporu-1.pdf>. adresinden ulaşılmıştır).
- Ünal Erzen, M. & Dikkatli, S. (2019). Travma sonrası stres bozukluğunda medyanın rolü. *Akademik Sosyal Araştırmalar*, 7, 51-61.
- Uyumaz, G., & Sirganci, G. (2020). Doğrulayıcı faktör analizi için gerekli örneklem büyüklüğü kaç kişidir?: Bayes Yaklaşımı ve maksimum olabilirlik kestirimi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(32).
- Uzun, D.C. (2024). 6 Şubat Kahramanmaraş merkezli depremlere sosyal medya üzerinden etkilenimin ikincil travmatizasyon açısından incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul Bilgi Üniversitesi, Lisansüstü Programlar Enstitüsü, İstanbul,
- Varol, C., Dilmən, N. E., & Bostancı, B. (2024). Afet dönemlerinde sosyal medyanın bağış tercihlerindeki rolü: 6 Şubat Kahramanmaraş depremleri üzerine bir inceleme. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 8(3), 537-567.
- Velev, D. & Zlateva, P. (2012), Use of social media in natural disaster management. *International Proceedings of Economic Development and Research*, 39, 41-45.
- Weiss, D., Marmar, C., Metzler, T. & Ronfeldt, H. (1995). Predicting symptomatic distress in emergency services personnel. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 63, 361-368.
- Xu, Z. (2020), How emergency managers engage twitter users during disasters, *Online Information Review*, 44(4,) 933-950.
- Yaşlıoğlu, M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, 74-85.
- Yılmaz, B. (2006). *Arama-kurtarma çalışanlarında travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası büyüme ile ilişkili değişkenler*. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yudawati, G.A., Putranto, I.A. & Delmo, K.M. (2022). Examining the Indonesian Government's Social Media Use for Disaster Risk Communication, *Asian Journal of Communication*, 32(1), 1-20..